

rere, petere: que no sols comprèn, com és sabut, l'italià i tot França, sinó que sobreix per damunt del nostre límit ponentí, cap a l'Alt Aragó («yeran pastós: les *demandó* un poco de lets», Bielsa, 1965, en la història popular que hi conten de Crist vagant per les soledats del Mont Perdut); i més hi sobreixia abans: Berceo l'usava en lloc de *pedir*, i *demandar* a per convocar a (Mil., 725b, 900b); els mss. de la 1.ª Cròn. Gral. es divideixen dialectalment entre els que prefereixen *pedir* i els que usen *demandar* (MzPi., *Infantes de Lara*, p. 389); el ms. bíblic cast. 6 tradueix «suscipit inquirerentes se» (Eccles. iv, 12 (11)) per «a sus demandadores». Són conegudes les ampliacions d'ús idiomàtic que en fa el català: «Senyora Pepa, la *demanan* —féu la cambra, trayent lo cap per la mig badada porta», NOLLER (Pap., 25).

D'altra banda en tota l'Edat Mitjana la nostra llengua no va usar altra cosa que *demanar* en el sentit de 'preguntar, interrogar' (igual que it.-oc.-fr.). Es construïa de vegades com a intransitiu, d'altres amb complement directe de persona, d'altres la construcció no ho aclareix: «ella-m *demanà* —mon car fill, sabets qui creà totes les coses que mirats?», BMetge (Fort., NCl., 83.226); «*Demanen* lo un al altre —Havets vós vist tal cosa? —E vós, tal?», Curial (NCl. II, 216); StVicentF (Quar., 193.138); doc. ross. de 1597 (RLR LVII, 475). Amb acusatiu personal: «un crestià, qui anava entre ls serrahins --- *demanà* lo gentil qual de les tres ligs havia presa», Lluïl (Blanq., NCl. II, 203.27); *VidesR*, f° 9r1; «axí com passava per la carrera, les gens lo *demanaven* del comte, e eyl los responia ---», *Filla R. Hongria* (NCl. XLVIII, 48). Intransitiu: «Los jueus despullaren lo Salvador de tot lo món --- e ferien-lo --- e puys ells li *demanaven* qual era aquell qui-l avia ferit», Lluïl (Do. Pu., Gili, p. 23); «Fèlix *demandà* al pastor lo firmament per què-s mou: ço és saber, si-s mou per si mateix o per altre» (Merav., NCl. I, 155); «*demanaren* a l'amic on era son Amat ---», Lluïl (NCl. XIV, 30.17). Era corrent introduir la cosa *demanada* amb *de* en lloc de dir 'preguntar per' (gloss. de les *VidesR*).

No s'extingí això després de l'Edat Mitjana encara que hagi reculat més o menys pertot davant *preguntar*; però es troba encara en escr. Renaix («demà 'ls clapers y dòlms que vostres mans alçaren / --- / s'ols respondran: —Som rastre d'uns gegants que passaren—, / als segles que *demanan* d'hont érem y qui som», *Atl.*, 90); i no precisament puristes, entre ells de més aviat refractaris al purisme, com Coromines o SRussinyol: «— --- aont aniria 'l noi? —Prou s'ho *demanava* de vegades, però no tenia prou cap per a respondre» (L'Auca del Sr. Esteve, III, esc. 7, p. 269). Degué ser usual entre aragonesos a princ. S. XVII, car Fz. de Avellaneda dóna aquest valor a *pedir* en el seu *Quixote*; i, segurament per escarnir-lo, també el posa un cop Cervantes en l'autèntic.

Demanda, per a la formació del qual basti el que he dit abans. El trobem ja en el doc. pallarès de c. 1260 (supra) i en un de 1251 (MiretS, *CongrLC*, 528.24). També, com en el cas de *comanda*, forma contrast de-

manda amb *demanar* en uns mateixos docs. de l'època arcaica: «A Pelicer, jurad, *demanad* de totes les *demandes*, respòs ---», passim en un doc. de Tàrraga, *BABL* VII, 230-2, anterior a l'any 1300, després de 1293 (i que no hi ha error de lectura es comprova pel facsímil, p. 243). Des d'antic apareix en el sentit de 'pregunta': «per so que no semblen mot cuytosi en lur *demanda*» (trad. *festina interrogazione*, 322.25), *VidesR*, f° 114r1; «of dir tota aquesta *demanda*» (transcrita abans), 1293-1300 (*BABL* VII, 232); «l'abat féu al cavaller aquestes *demandes*: —Sényer cavaller, prec-vos que-m digats per què portats armes ---», «ell féu al cavaller aquesta *demanda* --- ¿quan vos és semblant ---?», Lluïl (*Ave Maria*, NCl. XIV, 127.30; *Blanquerna*, NCl. I, 257.9); «cant lo hermità hac satisfacer al cavaller de la *demanda* que li hac feta, lo hermità *demanà* al cavaller: què era cavaller?» (Merav., Ag. I, 17).

Però igual es troba en el sentit de 'prec, requesta': «d'açò que él havia tengut 20 o 30 anys, e menys de clam e estan ella viva, que anc no li fo feta *demanda*, que ara li fos més en qüestió ni en *demanda* ---», Jaume I (Ag., 62); «si ira no-y mesclau en vostres paraules —dix l'ermità— bona *demanda* feu», JoMartorell (Ag. I, 43); i veugu-ne d'altres en el gloss. de les *VidesR*; en StVicentF (*Serm.* II, 201.20); en el Receptari val. de Micer Joan de 1466 (*BABL* VII, 427). Després de l'Edat Mitjana resta amb el paper cabdal de 'demanda en justícia': «fer *demanda* per lo deute: scribere; *demanar* o voler cobrar los béns per via de justícia», OPou (*TbPu.*, 117).

Sobre *demanda* s'ha format modernament en català el verb *demandar* [DOrt.]. *Demandant* [Lab.]. *Demandat*. Mots del llenguatge jurídic.

Demanador [Joanot Martorell]: «sia sollicit e fervent *demanador*, no de béns temporals, mas dels exemples dels antics e prínceps il·lustres» (Ag. II, 165). *Demanaire*. *Demanaïssa*.

¹ *AlcM* cita *manater* en un doc. ross. de 1415, que escriu i interpreta arbitràriament com si fos de *manar*. — ² Un cas del subst. *demana*, enterament isolat, en les *VidesR* (veg. el gloss.) s'explica sigui com a repercussió de la fluctuació entre *-n-* i *-nd-* en rossellonès antic, o com a redundació fronterera del *demanda*, *-de*, oc.-fr. — ³ Un mot *comanda* a penes és castellà (substituint allà per la forma més classicitzant *encomienda*), si bé hi havia estat: *comanda* «encomienda, mandado» (Loores de N. S., 7), però es fa notar que aparegui en un autor com Berceo, de lèxic tant tirant a l'arag.-català. — ⁴ El qui dictà el romanç bandoleresc que diu «les criades del Figueres, / quan van a mercat a Valls, / ya n'hi fan grossa *encomenda* / de gavinets y punyals / y manetes de patuleya», MilàF (*Romlo.*, 517), imago que hi devia posar *comanda*, i que la deturpació deu ser cosa dels saberudets que imprimien aqueixos romanços de cego.

LLISTA CORRELATIVA DE DERIVATS I COMPOSTOS: *manament*, *manat* m., *manador*, *manater*, *manat* adj.,